

הרב ראובן חיים קליין

בעמחה"ס המקום מרחק, לחם ממרחק, ועוד

חבר הכולל שע"י ישיבת מיר (ירושלים)

ביתר עילית

סוכות זכר לחזרת ענני הכבוד

פסח שאמרו שירה והשני נגד שבועות שהוא מתן תורה. והשלישי הוא נגד סוכות שהוא זכר להיקף ענני כבוד שהיה תלוי בבנין המשכן כידוע [וכעין זה מצינו שכתב הגר"א בכמה מקומות שחג הסוכות הוא כנגד בנין בית המקדש (אדרת אליהו במדבר כג: כד מהדו' ה', ביאור הגר"א חבוקק ג:ב, ואבן שלמה י"א א.)]. ובזה מתורץ מה שהקשו למה אנחנו עושים סוכות בתשרי כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד היה ראוי לעשות בנין כי בנין היה תחילת היקף עננים. אבל נראה לפי שכשעשו את העגל נסתלקו העננים [בתרגום (שה"ש ב:יז) כתב שאחר החטא העגל נסתלקו ענני הכבוד ועיי"ש בפירוש רבינו אביגדור כ"ץ. וע"ע בפירוש רבינו אפרים ובמהר"ם אלשיך (שמות לב:כה) שכתבו שנסתלקו ענני הכבוד ע"י חטא העגל אלא שמשא רבינו החזירן בתפילתו (וע"ע בשפת אמת בליקוטים לפ' כי תשא ד"ה וירא משה). ואז לא חזרו עד שהתחילו לעשות המשכן. ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יוה"כ ויקהל משה את בני ישראל" (שמות לה:א) וציוה על מלאכת המשכן זה היה ב"א תשרי וכתב "והעם הביאו עוד נדבה בבוקר בבוקר" (שמות לו:ג) עוד שני ימים הרי י"ג בתשרי ובי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשא את הזהב במנין ובמשקל ובט"ו התחילו לעשות ואז חזרו ענני כבוד ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי. והרביעי "משכני אחריו" (שה"ש א:ד) הוא נגד שמיני עצרת שהוא לישראל לבדו עכ"ל (וכ"ה בקול אליהו פ' אמור ובספר הכתב והקבלה ויקרא כג:מג וכ"כ אחיינו של הגר"א בספר עבודת

כבר נודע בשער בת רבים את דברי הטור במה שכתב לבאר אמאי עושין סוכות בירח האיתנים מכיון שסוכות על ענני הכבוד היו ובאו ענני הכבוד בצאתם ממצרים בחודש האביב ולא בתשרי. וז"ל הטור (או"ח ס' תרכ"ה) בזה"ל ואעפ"כ שהוציאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצוות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה סוכות בחדש השביעי הוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה עכ"ל. וכ"ה בפירוש הטור הארוך עה"ת (ויקרא כג:מג). [ועיי' ברמב"ן (ויקרא כג:מג) שמפרש שלמ"ד סוכות ממש עשו החלו לעשותן בתחילת החורף מפני הקור כמנהג המחנות ולכן מצוות סוכות היא בתחלת ימות הגשמים. וע"ע בפירוש הרשב"ם וחזקוני (שם)].

האמנם גם ידוע שמרנא מלכא החסיד מווילנא זצ"ל דרך בדרך אחרת דהנה כתב הוא בביאור הגר"א (שיר השירים א:ד) בזה"ל וארבעה פסוקים אלו הם נגד ארבעה זמנים שהיו ליראל הראשון נגד יציאת מצרים שבאותו הלילה שרו שירה כמש"כ "השיר יהיה לכם כליל התקדש חג" (ישעיה ל:כט) ופסוק שני נגד מתן תורה כנ"ל ופסוק השלישי הוא נגד בנין המשכן שהקריבו שבעים פרים נגד האומות (סוכה נה:) הנ"ל ופסוק רביעי הוא נגד ביאת הארץ שאז נשלם הכל. וגם הם נגד ארבעה רגלים הראשון נגד

הגרשוני שה"ש ג:ד). נמצא שלפי הגר"א עושין חג הסוכות דוקא באמצע חודש תשרי מפני שאז חזרו ענני הכבוד במדבר.

ומצאנו חבר לאיש החסיד במהר"ש יפה (יפה עינים דרוש לג' בריתות בחג הסוכות) שכתב בשם לבנת הספיר [אולי זהו הספר לבנת הספיר המיוחס לרבינו דוד בנו של רבינו יהודה החסיד אך בדפוסים ספרו חסר וקטע זה לא מופיע שם וחבל דאבדן] שביום ט"ו שילמו מעשי מלאכת המשכן ואז זכו לענני הכבוד ומה"ט עושים סוכות בחודש תשרי. ועפ"ד כתב בדרשות מהר"ם חביב (פ' אמור דרוש ב', נדפס לראשונה בספר גנזי מועדים עמ' רמט) דא"ש מה שאין אנו עושים יו"ט זכר למן או לבאר שאותם דברים לא פסקו מהם לעולם משא"כ בענני הכבוד שהלכו וחזרו עושים חג לזכרו. [וע' מש"כ המבי"ט (בית אלהים שער היסודות פרק ל"ז) לתרץ קושיא זו דאפשר לומר כי גם שהבאר והמן היו ניסים מפורסמים לעין כל והתמידו כל מ' שנה כיון שהיה דבר הכרחי שאי אפשר בלי מציאותם כלל לא הוקבע רמז להם, אבל ענני כבוד שלא היו כ"כ הכרחי כמו הם אלא כדי שלא יהיו בחורב ביום וקרח בלילה הוקבעו ימי החג רמז לענינם.]

ולוי יש להעיר דבפירוש הרוקח עה"ת (סו"פ תרומה עמ' קמז) כתב שמשם רבינו הביא את הלוחות השניות ביום י"א תשרי ואח"כ הכינו בשביל המשכן י"ב וי"ג תשרי ואח"כ י"ד תשרי היה שבת קודש [וזהו שלא כדברי התוס' (ב"ק פב.) שכתבו שיוה"כ באותו שנה היה ביום ב' נמצא די"ד תשרי היה ערב ש"ק. וכדברי פירוש הרוקח כן הוא גם בבעל הטורים (שמות לו:ו) ובביאור הגר"א על סדר עולם רבה (פרק ו' סק"ד)]. ואח"כ חג הסוכות ונדחה עד למוצאי החג. נמצא שלפי"ד לא יתכן לומר כהגר"א שהרי לא נגמר המלאכה אז וצ"ע. ותו בדרשות אבן שועיב (דרשה ליום א' דסוכות) כתב שענני

הכבוד חזרו ביוה"כ עצמו ולא ביום ט"ו תשרי. ואולי מפני אלו הדברים נטה הטור מלפרש כדברי הגר"א. וראיתי שכתב הגר"ש בערוודה זצ"ל באיפת שלמה על ביאור הגר"א של"פ כלל הטור והגר"א אלא הטור מפרש למה עושין סוכות דוקא בתשרי ולא בשאר חדשי השנה והגר"א בא לפרש למה עושין סוכות דוקא ביום ט"ו תשרי.

האמנם המהר"ם חביב הנ"ל הקשה על דבר זה קושיא גדולה שהרי נסתר לכאורה ממקרא מלא שדיבר הכתוב: "אף כי עשו להם עגל מסכה ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים ויעשו נאצות גדלות ואתה ברחמך הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם להנחתם בהדרך ואת עמוד האש בלילה להאיר להם ואת הדרך אשר ילכו בה" (נחמיה ט:יח-יט). וכן העיר הרה"ג שלמה ברעוודה זצ"ל (איפה שלמה על ביאור הגר"א לשה"ש א:ד) דבמדרש במדבר רבה (פ"כ סי"ט) מבואר שאף לאחר חטא העגל לווה להן ענני כבוד והביא פסוק הנ"ל. ולכאורה דבר זה צע"ג. [בדרשות החת"ס (ח"א כט.) כתב בדדמי קצת לדברי הגר"א רק שהוא לא נקט שנסתלקו ענני הכבוד אלא נקט שאלו שחטאו בעגל נפלטו מן העננים ואח"כ בט"ו תשרי חזרו ונקלטו תחת כנפי העננים. ולפי ניסוח החת"ס לק"מ.]

על קושיא זו מביא הגר"י הוטנר זצ"ל (מאמרי פחד יצחק סוכות מאמר ק"ו) שאחד מבני החבורה הציע שהכתוב בנחמיה מדבר רק על העננים המורים את הדרך כמו שנאמר מפורש "להנחתם" אולם היו אף עננים אחרים ענני כבוד שהיו משמשים כהגנה ולא לנחותם בדרך והם שנבטלו לאחר חטא העגל. וכן כתב גאון אחד דמן לייקוואוד הרה"ג יהודה העשיל לעווענבערג שליט"א (אמרי חן עה"ת שמות ס' ע"ז) דבחטא העגל נסתלקו היקף דששה עננים אבל הענן שהלך

הראשונים שבהם התחיל לנו ההגנה כשיצאנו ממצרים? שמעתי מפי מו"ר הרה"ג ארי' מלכיאל קוטלר שליט"א (מוצאי יוה"כ תשע"א) שהעננים הראשונים היו רק לזמן שהרי הסתלקו לאחר שחטאו בחטא העגל אבל העננים השניות קיימים לעולם וכמו שכתב הרמח"ל (דרך השם ח"ד פ"ח אות ב') בזה"ל ענין הסוכה והלולב הוא כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם עוד היתה תולדה גדולה נולדת בהם בדרכי הרוחניות והוא כמו שע"י העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ וכו' עכ"ל [ולאחר זמן ראיתי בספר נועם שי"ח שדבריו הללו נאמרו תחילה ע"י אביו הגרשי"ח קוטלר זצ"ל והיה חוזר עליהם כל שנה במוצאי יוה"כ]. אשר מדבריו נמצא דגם בזה"ל נמשך עלינו השפעת ענני הכבוד השניות ומשו"ה קובעין זמן החג ע"פ העננים השניות ולא הראשונות. ושוב מצאתי בדדמי לזה אך בסגנון אחר שכתב הגר"י הוטנר זצ"ל (מאמרי פחד יצחק סוכות מאמר ז' אות א' וכ"ה בפחד יצחק קונטרס ברכת אבות מאמר כ"ב אות ג') שקובעין תאריך החג ע"פ העננים השניות משום שמצוות סוכה מתייחסת דוקא לכריתת הברית של הלוחות השניות מפני שהעדיפות של הלוחות השניות ע"ג הראשונות היא שנאמר בהם "טוב" (כדאיתא בב"ק נד:—נה.) מה לא מצינו בלוחות הראשונות. ולכן בלוחות שניות לא תתכן בהם שבירה נמצא דלוחות שניות מובטחים הם להתקיים בכל האופנים ובכל המצבים [וע"ע בפחד יצחק (יוה"כ מאמר ח' אות ח')].

לפניהם להנחותם בדרך נשאר להם וזהו כוונת הפסוקים בנחמיה. וכע"ז כתב גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו ס' ס"ד, וע"ע בהקדמתו לחלק ט' ובחלק ט"ז ס' כ'). וכ"כ הגר"ק שליט"א (טעמא דקרא עזרא פ"ט) שמדויק כן מאריכות לישנא דקרא דדק לומר "לנחותם הדרך" ולא אמר בקיצור "ואת עמוד הענן לא סר מעליהם ביוםם" ותו לא. וכן פירש הוא בלישנא דמדרש הנ"ל דלוה להן ענני כבוד ר"ל שנשאר לנו עננים רק ללוות הדרך ולא לכבוד. אמנם בספר הכוזרי (מאמר א' ס' צ"ב) כתב שלאחר חטא העגל לא פסק המן לרדת למזונם והענן לסוכך עליהם ועמוד האש להנחותם וכו' ומבואר שגם ענני הכבוד שסיכך עליהם וגם עמוד הענן שסלל להם את הדרך לא פסקו אחרי החטא, וכן העיר הגר"ש ברעוודה בספרו הנ"ל.

[וכתב הג"ר אליהו כהן בנו של הגר"ד כהן (ראש ישיבת חברון) שליט"א (ספר זמן שמחתנו עמ' ו' ובהערותיו על ביאור הגר"א מהדו' מוסד הרב קוק, הע' 253) בשם הגר"נ רוטמן שליט"א שמש"כ "את עמוד הענן לא סר מעליהם" יש לפרשו דר"ל אחרי יוה"כ כשנמחל להם חטא העגל הקב"ה לא סר מעליהם את העננים. והוכיח דכן הוא שהרי לא זז מהר סיני עד כ' אייר של השנה השנית וא"כ לא שייך כלל עמוד הענן להנחותם הדרך עד אז. ועוד ראיתי שחכ"א (קובץ אור ישראל גליון ל"ה עמ' רמ"ב—רמ"ג) דן אם יש לומר דבר כזה שענני הכבוד לחוד ועמוד הענן לנחותם הדרך לחוד דלכאורה מכיון שלא מצינו ענין ענני הכבוד להדיא בקרא הכל נלמד ממה שנקט הקרא שהיה עמוד הענן וא"כ א"א לחלק ביניהם באופן זה עיי"ש שמסיק שלכאורה יש בזה מח' המדרשים.]

זאת ואחרת יש דון אלמה קובעין זמן החג ע"ש העננים השניות שבאו עלינו לאחר שנתכפר לנו מחטא העגל ולא ע"ש העננים

